

Fjellfløyte i E

Steinar Ofsdal fløyteproduksjon

Fjellfløyta

Det særegne med fjellfløyta er at den har toner som er forskjellige fra de tempererte tonene vi er blitt vant til å bruke i den vestlige verden i dag. Fjellfløyta's tonesprang, intervallene, kan være renstemte eller nøytrale (halvhøye), og en del av fløyta's tonerekke samsvarer med en del av naturtoneskalaen.

På denne måten vil utøveren kunne spille slåtter og musikkstykker med en intonasjon som er mer lik folkemusikkens opprinnelige tonefølelse (intonasjon = plassering av tonen). Disse intonasjonsprinsippene er kjente fra mange lands tradisjonelle musikk, bl.a. i Europa, Afrika og Asia. Dermed er fjellfløyta på samme tid et norsk og internasjonalt instrument.

Denne fjellfløyta er laget av purpur bambus og den er ei E-fløyte. Det vil si at det er *trefingergrepet* som er E, *ikke* den dypeste tonen. Det er E og H som er de vanligste grunntonene.

Fordi fjellfløytene er nøyaktig like, kan de med letthet brukes i samspill og opplæring i grupper.

Fløytivalen under Ål-dagane – sjøfløyteslåtter på fjellfløyte, her i plastutgave

Hangzhou

Jeg samarbeider med en av Kinas mest profilerte fløytebyggere, Prof. Ying Ming Zhang, for å produsere fjellfløyta i ”zǐ zhú”, purpur bambus. Dette er en spesielt sterk og vakker bambus, som kineserne har brukt til fløytebygging i hundrevis av år.

Ying Ming Zhang bor og arbeider i Hangzhou, sørvest for Shanghai.

Fløytemaker Ying Ming Zhang og fløytespiller A Fú i Hangzhou, 14. mai 2007

Fjellfløytas toner og grepsystem (trefingergrepet = E)

Dette er et instrument som har hatt tatt opp i seg flere ideer: seljefløytas lyd hull, blikkfløyas fingersystem, blokkfløyas syvende hull, og folkemusikkens tonalitet. Selvsagt har ikke folkemusikk bare én skala, men denne fløyta inneholder muligheter til å bruke skalatyper som brukes i tradisjonell musikk over hele verden.

Når ei fløyte er stemt slik denne er, blir muligheten til å spille i alle tonearter begrenset. Den dypeste tonen, med alle hullene lukket, er f eks en halvhøy tone, og er lite egnet som grunntone.

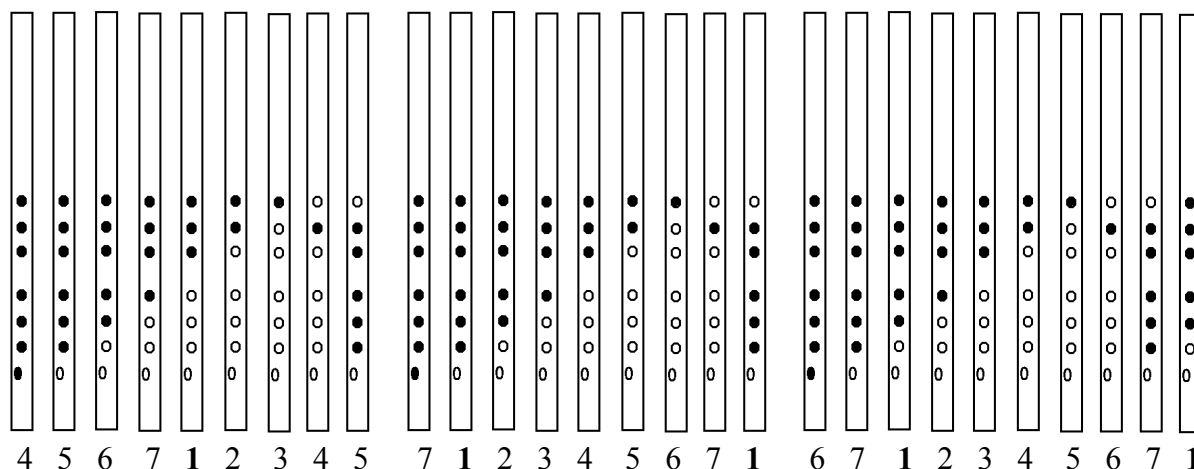
Altså – *Lisa gikk til skolen* fra dypeste tonen og oppover fungerer ikke!

Den vanligste grunntonen ligger på 3-fingergrepet (3 øverste hull lukket). På fløyta di klinger den E, og du kan spille i E-dur. Da kan du lett spille sammen med f eks hardingfele, som ofte er stemt en hel tone høyere enn vanlig fiolin.

Tre skalaeksempler, med utgangspunkt i E, H og C#.

Disse tabellene viser hvilken funksjon grepene har, avhengig av hvilken toneart du velger – E, H, eller C#. (hh) er forkortelse for halvhøy.

Grunntone på trefingergrepet – E	Grunntone på seksfingergrepet - H	Grunntone på femfingergrepet – C#
5 (kvint)	1 oktav – H	1 oktav
4 naturkvart (halvhøy)	7 lav septim	7 liten septim
3 stor ters	6 stor sekst	6 liten sekst
2 sekund	5 kvint	5 kvint
1 grunntone – E	4 kvart	4 kvart
7 nøytral septim (hh)	3 nøytral ters (hh)	3 liten ters
6 stor sekst	2 sekund	2 nøytral sekund (hh)
5 kvint	1 grunntone – H	1 grunntone – C#
4 naturkvart (hh)	7 nøytral septim (hh)	7 liten septim
		6 sekst (hh)

Nøytralt og halvhøyt intervall er to betegnelser på det samme. Utrykket *nøytralt* uttrykker at tonen verken er dur eller moll, verken høy eller lav, men midt i mellom. Utrykket *halvhøyt* tar utgangspunkt i de 12 tempererte halvtonene og viser til en tone som ligger midt i mellom to halvtoner.

De vanligste grepene med E som grunntone

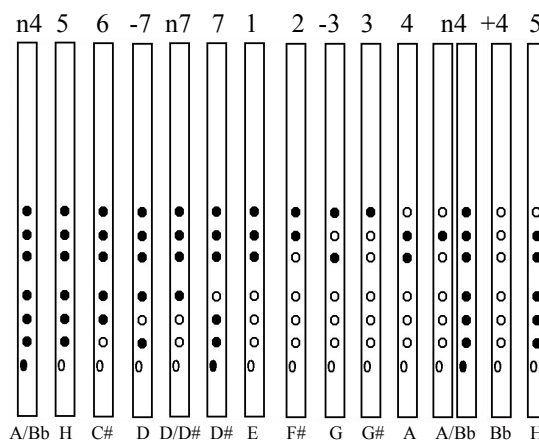
Her vises de vanligste grepene med tonenavn. Her er også noen grep som kan brukes for å velge dur eller moll, som alternativ til den nøytrale.

I rekken med notenavn under tabellen betyr A/Bb at den tonen klinger midt mellom A og Bb.

D/D# klinger midt mellom D og D#.

Som du ser, har den halvhøye tonen A/Bb to grepalternativ.

Den øverste oktaven fås ved å blåse litt hardere.

Øverst ser du tonerinnene med tall.
 1 = grunntone (i dette tilfellet E).
 Nøytral kvart = n4. Lav septim = -7.
 Nøytral septim = n7.
 Mollters = -3. Forstørret kvart = +4.

For deg som er ekstra interessert:

Den teoretiske tempererte skalaen hvor det er nøyaktig like stor avstand mellom hver halvtone betegnes gjerne som ”*den liketempererte skalaen*” (the equal tempered scale). Men i praksis spiller eller synger vi sjelden nøyaktig sånn, selv om vi har et teoretisk bilde av disse 12 halvtonene i oktaven, med lik avstand.

Avstanden i tonehøyde kan regnes i cent, og mellom hver halvtone er det 100 cent. Da blir altså en oktav 1200 cent, en kvint 700 cent, en stor ters blir 400 cent osv.

En *renstemt* stor ters – altså en dur-ter, er 14 cent lavere enn i den likesvevende tempererte skalaen.

En renstemt kvint er 2 cent høyere.

En renstemt kvart er derfor 2 cent lavere (det som er igjen av oktaven).

En renstemt liten ters – en moll-ter, er 16 cent høyere (omvendning av den store tersen inne i en ren kvint).

En halvhøy kvart (naturkvart) er 51 cent høyere enn en temperert kvart (omtrent midt i mellom).

Dette tallet, 51 cent, kan vi godt bruke som mal når vi snakker om halvhøye/nøytrale tonetrinn i andre sammenhenger enn beskrevet her, men det vil være mange varianter og personlige oppfatninger av hvor en slik tone skal plasseres.

Hvorfor Fjellfløyta?

Etter å ha jobbet med forskjellige norske fløytetradisjoner siden 60-tallet, har jeg trukket essensen ut av denne erfaringen, og utviklet dette fløyteinstrumentet. Instrumentet er altså en slags oppsummering av noen tiår med folkelige fløyter, basert på de tonale ideene fra spesielt fjellfløyta gamle grandtante, *sjøfløyta*.

Torbjørg Fykeruds sjøfløyte, tidlig 1800-tall

Men også *seljefløyta* har gitt sitt bidrag til fjellfløyta, siden det er lydhuset fra denne tradisjonelle barkefløyta jeg bruker.

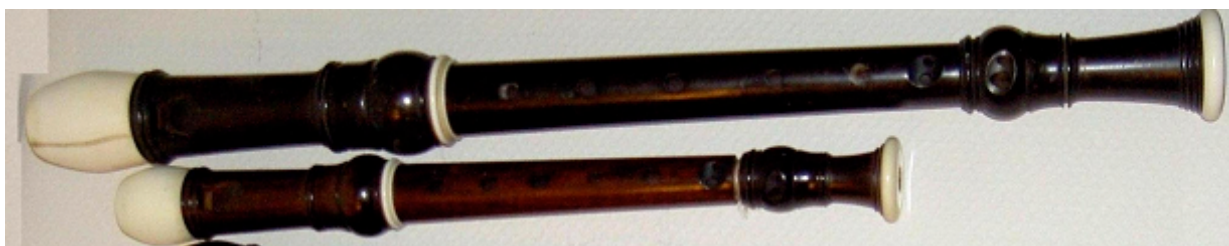

Seljefløyte

Videre har instrumentet *blikkfløyte*s fingersystem, i tillegg *blokkfløyte*s 7. lillefingerhull, samt den *kinesiske fløytetradisjonens* forlengede rør, som skaper spesielle akustiske egenskaper.

Blikkfløyter

Blokkfløyter

Kinesisk dízi

Fjellfløyta er beregnet på interesserte utøvere, og til bruk ved seminarer og undervisning, og vil bl.a. bli solgt gjennom nettsiden www.ofsdal.no , eller epost til fjellfloyta@ofsdal.no

Lydeksempel på fjellfløyta kan høres på:
www.myspace.com/steinarofsdal - ”Gamal halling frå Numedal”

Steinar Ofsdal fløyteproduksjon

阿福
A Fu

